

© Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi

ISSN: 1303-5134

www.insanbilimleri.com

Cilt: 4 Sayı: 1 Yıl: 2007

Yayın Tarihi: 09/01/2007

TÜRKİYE’NİN AB’YE ADAY ÜLKE OLMASINI SAĞLAYAN İÇ ve DIŞ FAKTÖRLER ve GELECEĞE İLİŞKİN YÖNELİMLER

*Doç. Dr. Ahmet Özer

Özet

Türkiye’nin kırk yıla yakın bir süredir, Avrupa’ya entree olma mücadelesi yakın bir geçmişte müzakere tarihi almasıyla önemli bir aşamaya ulaştı. Bu kritik noktada cevaplandırılması gereken temel soru şudur: Bu güne kadar bunu başaramayan Türkiye, ne yaptı ya da nasıl oldu da şimdi birden bire aday ülke statüsü aldı ve ardından da tam üyelik için müzakerelere başladı? Bu sorunun cevaplanması sadece geçmişi anlamamızı sağlamayacak aynı zamanda günümüzü doğru kavrayarak geleceği doğru bir temelde biçimlendirmemize de yardımcı olacaktır. Çalışma bu amaçla tarihi ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla, yukarıdaki sorunun cevabını aramaya çalışacak, bulgularını ve analizlerini bu temelde ortaya koyacaktır. Bunun için iç ve dış faktörler, Türkiye’nin jeo- politik ve jeo- stratejik durumu göz önünde bulundurularak, ele alınıp incelenecek, sürecin kavranmasına ve işleyişine katkı sunacak sonuçlar ortaya konacaktır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliği Adaylığı, iç ve dış faktörler, Müslüman bir ülke olarak Türkiye, kimlik düalizmi, Türkiye’nin geleceği.

Abstract

Turkey’s forty-year struggle for integration with Europe has reached an important phase with her being given a date for the initiation of the negotiations. How did Turkey, after many failures until then, manage to obtain the status of candidate country all of a sudden and how did the negotiations for full membership begin? Answering these questions will not only enable us to understand our recent past but will also help us to shape the future on an accurate basis, comprehending the present in an accurate way. This study aims at finding the answers to the questions above with a historical and comparative approach and puts forward the findings and analyses on such a basis. Therefore, both inside and the outside factors will be analyzed with regard to the geopolitical and geo-strategic situation of Turkey.

Keywords: EU candidacy, domestic and foreign factor. Turkey as a Muslim country, dualism of identity, future of Turkey

* Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edb. Fak., Sosyoloji Bölümü, aozer@fef.sdu.edu.tr

1. GİRİŞ

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul görmesi son yılların ülke için en önemli gelişmesi olarak görülmektedir. Bu gelişme ülke gündemine o kadar etkin bir biçimde oturdu ki, neredeyse toplum bu konuda ikiye bölündü; bir yanda AB adaylık sürecinin Türkiye'nin yararına bir gelişme olduğunu savunanlar yer alırken, öbür yanda ise bu sürecin Türkiye'yi yıkıma ve bölmeye kadar götüreceğini söyleyecek kadar ileri gidenler yer alıyor. Gelişmeler, Türkiye'nin bundan sonraki on yıllarına, AB'ye ister girsin ister girmesin, değişme ile mevcut statükonun arasındaki bu mücadelenin damgasını vuracağını göstermektedir. Bütün bu gelişmeleri sadece kendi pencereğimizden görmek ve iç dinamiklerin gücüne bağlı olarak açıklamaya çalışmak bizi yanılgıya götürebilir. Bu bağlamda dış dinamiklerin gücünü ve etkilerini de doğru bir biçimde yerli yerine oturtmak gerekir. Her şeyi kendisiyle başlatıp bitirme ufuksuzluğu bir ülkeyi daha uygar ve gelişmiş bir gelecekte alıkoyabileceği gibi olması gereken yerden de alıkoyabilir. Türkiye'de de zaman zaman bir takım gelişmeler iç politika malzemesi yapılmakta, medya ve kimi resmi ideolojik aygıtlar kullanılarak gerçek saptırılmakta, duruma uygun sonuçlar ortaya konulmaktadır.

Gerçekten de bugün bizi çağdaş uygarlık düzeyine taşıdıklarını vurguladığımız “Cumhuriyet Reformları”, Osmanlı'nın çöküşten kurtulmak için aradığı yolların ürünleridir. Tanzimat'tan 1876 Anayasası'na, oradan II. Meşrutiyet'e ve daha sonra Cumhuriyet'e ve nihayet demokrasiye geçiş süreci birbirini izleyen aşamalardır ve bunların tümünde iç dinamiklerle dış konjonktür arasında karşılıklı etkilenmeler vardır. Laiklik, demokrasi, sosyal devlet gibi kavramlar ve onlara ilişkin ideolojik içerikli tüm söylemlerimiz evrensel ölçütlüdür, Türk siyaset biliminin buluşları değildir, ancak yerel ve resmi bir zihniyetle kimi zaman eğip bükülmektedirler. Bu yaklaşım bizi dar bir alana, dolayısıyla gelişmeleri sadece ülkenin sınırlarında biten bir ufukla ele alma alışkanlığına götürmektedir ki, böyle bir yaklaşım ne kadar gerçekçi ve bilimsel olabilir? Oysa doğru bir değerlendirme için bunların içinde gerçekleştikleri yerel ve ulusal koşullarla birlikte ve dünya konjonktürü/dış dinamiklerle birlikte ele alınması gerekiyor. Sözelimi “Cumhuriyet” nasıl I.Dünya Savaşı'ndaki Alman-Avusturya-Osmanlı ittifakının yenilmesi sonucunda kuruldu ise ve “Demokrasi” nasıl II. Dünya Savaşı sonunda Almanya-İtalya-Japon faşist ittifakının yenilmesi sonucu Türkiye için kaçınılmaz tercih oldu ise, son yarım yüzyıldaki askeri darbelerde de iç dinamiklerle dış konjonktür arasında kaçınılmaz karşılıklı etkileşimler sonucu meydana geldi. Aynı şekilde ABD tarafından desteklenen “28 Şubat”ın gerçekleşmesinde, söylendiğinin aksine dönemin Başbakanı Erbakan'ın Libya ziyareti, onun içerideki anti-laik davranışlarından daha ağırlıklı bir etken olmuştur. Johnson Mektubu ertesinde “yeni bir dünya kurulum, Türkiye bu yenisünyada yerini alır” diyen İsmet İnönü, bir daha iktidar olamadığını, gene dış konjonktürü algılayamayan Demirel ve Ecevit'in 12 Eylül'le nasıl savrulduklarını görmek ve unutmamak lazım. O nedenle Türkiye'nin AB'ye üye olması ve adaylık süreci Türkiye'deki dinamiklere bağlı olduğu kadar, AB, ABD, Ortadoğu ve dünya konjonktüründeki gelişmelere ve bunların Türkiye'ye yansımalarına da bağlıdır. Bu çalışmada Türkiye'nin AB üyeliğine aday olması ve bundan sonraki beklenen gelişmeleri böyle bir perspektifle irdelenecek ve bu bağlamda kimi sonuçlar ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. AB ADAYLIK SÜRECİNDE ETKİLİ OLAN DIŞ FAKTÖRLER

2.1. ABD Faktörü

Türkiye'nin AB'ye aday ülke statüsü ile kabul edilmesini sağlayan güçlerin başında ABD gelmektedir. Bunu isteyen ABD elbette ki burada Türkiye'nin çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarını

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

düşünerek yapmıştır. Çünkü uluslararası ilişkilerde ebedi dostluk ya da ebedi düşmanlık yoktur, çıkar vardır. Dolayısıyla uluslararası ilişkileri yönlendiren hatta belirleyen realite bu uluslar arası çıkar ilişkileridir. Ancak kimi zaman ilişkide bulunan ülkelerin çıkarları üst üste gelerek çakışabilir, kimi zaman da karşı karşıya gelip çatışabilir. Her iki durumda ülkenin kendi çıkarlarından, konumlarında ve pozisyonlarından kaynaklanır..Bu dönemde Türkiye ABD ilişkileri de bu çerçevede ele alınmalıdır. Bu gün için ABD'nin (biraz sonra anlatacağımız nedenlerle) kendi çıkarları gereğince istemekte olduğu Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylığını Türkiye devletinin kendisi de istemektedir. En azından 200'li yılların başındaki görüntü böyledir.

ABD'nin Türkiye'nin AB'ye girmesini istemesinin ardındaki nedenleri açıklamaya geçmeden önce tam aksi istikamette ileri sürülen bir görüşe burada yer vermemiz gerekiyor. O tez şudur: Deniliyor ki Avrupa Birliği içinde Amerika'ya karşı başını Almanya ve Fransa'nın çekmiş olduğu ve gittikçe de güçlenen bir Anti Amerikan lobisi vardır. Bu yapı, Uzak Asya'dan Kafkasya'ya, Ortadoğu'dan Balkanlara kadar uzanan geniş bir hinterlandta ABD ile yarışmakta, rekabet etmektedir. Böyle bir durumda ABD Ortadoğu'daki en has müttefiklerinden olan Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini istemez. Çünkü Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesi demek, Almanya ve Fransalı Avrupa Birliği içinde erimesi hatta saf değiştirmesi anlamına gelebilir ki bu da ABD'nin aleyhine bir durum yaratır. Dolayısıyla ABD en has müttefikini AB'ye kaptırmayacaktır. O nedenle ABD de sözde Türkiye'nin AB'ye girmesini istiyor görünse bile özde istemiyor.

Şimdi bu durumu özetleyen temel soruyu soralım. Soru şudur: "ABD'nin Ortadoğu'daki en has müttefikini uzaklaştırıp AB'nin yanında saf tutmaya ve içinde Almanya, Fransa gibi ABD ile yarışan ülkelerin bulunduğu bir birlik içinde erimeye götürmez mi?" (Özer, 2000, 50). Bu soruya olumlu yanıt vermek güçtür. Her ne kadar soru mantıksal açıdan kendi içinde tutarlı görünse bile ABD'nin bölgedeki daha büyük ve daha geçerli çıkarları, beklentileri ve uygulamaları bunun tersini göstermektedir. Nitekim şimdi açıklayacağımız nedenlerle ABD Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmesini istiyor, istemenin de ötesinde Türkiye adına Avrupa nezdinde lobi faaliyetlerini yürütmüştür/yürütüyor. Nitekim Türkiye'nin Avrupa Birliğine aday üye olarak kabul edilmesi Luksemburgta ret edildikten sonraki süreçte 1999 Kasımında AGİT Zirvesine katılmak üzere Türkiye'ye gelen ABD Başkanı Bill Clinton, Rusya devlet Başkanı Boris Yeltsin, Küba devlet Başkanı Fidel Castro gibi Türkiye'ye gelen onlarca hükümet ve devlet başkanından farklı olarak (programdan birkaç gün önce gelerek) doğrudan Ankara'ya gitti. Bununla da kalmayıp TBMM'de Amerika'dan ziyade adeta Türkiye adına bir konuşma yaptı. Bu konuşmada Türkiye'nin Ortadoğu dengelerindeki önemini, Avrupalı olmasındaki zarureti, 21. yüzyılda uygar dünyaya katılmasında (ve katkıda bulunmasındaki) potansiyelleri vurguladı. Bütün Türkiye'nin canlı yayında izlediği bu konuşmayı bütün milletvekilleri ayakta alkışladı. Clinton bu sükseli ve görkemli turundan sonra önce İstanbul'a AGİT için uğradı, sonra da Türkiye için lobi yapmak üzere Avrupa'ya geçti. Ardından bilinen süreçle Türkiye'nin AB'ye aday üyelik statüsü geldi. Kuşkusuz Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesini bir tek faktöre bağlayamayız. Bu doğru da olmaz (Nitekim daha sonra diğer faktörleri teker teker tartışacağız). Ancak ABD'nin ve bu arada özel olarak ABD başkanı Clinton'ın AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesi sürecinde önemli rol oynadığı da yadsınamaz bir gerçektir.

İkinci temel soru ise şudur; ABD Türkiye'nin AB'ye girmesini neden bu kadar çok istiyor? Bu sorunun (ABD açısından bakıldığında) üç önemli sacayağından oluşan ama kendi içinde de bir bütünlük oluşturan bir cevabı vardır. Bunlar Ortadoğu – Kafkasya ve Balkanlar politikası; Avrupa Birliği içindeki her konudaki ortağı olan İngiltere'ye müttefik yaratma ve Ortadoğu'da "tampon mekanizma" oluşturmaya dayanan Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) çerçevesindeki çıkarlarıdır. Şimdi bunları sırasıyla irdeleyelim:

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

Türkiye'nin Soğuk Savaş Döneminden beri (Mısır, İsrail, Ürdün ile birlikte) ABD'nin Ortadoğu'daki vazgeçilmez müttefiklerinden biri olduğu biliniyor.¹ ABD Ortadoğu'daki çıkarlarını ancak Türkiye sayesinde koruyabiliyor ve denetleyebiliyor. Bu çıkarların başında Ortadoğu petrolleri ve Ortadoğu dengelerinin ABD yararına korunması gelmektedir. (Oran, 2006, s293) Uluslararası ekonomik oyunda ABD için petrolün mülkiyetine sahip olmak önemli değildir. Onun için önemli olan "petrole ulaşılabilirliği" devamlı bir biçimde ve bir güvenlik ortamı içinde sağlamaktır. Bunu yaparken bir taşla iki kuş vuruyor ABD. Bir yandan petrol gibi vazgeçilemez bir enerji kaynağını denetim altında tutarak ondan ekonomik güç ve rant elde ediyor, öte taraftan petrole ulaşılabilirliği sağlayarak dünyanın hamisi olduğunu ilan ediyor hatta kimi rakiplerine bu sayede aba altından sopa gösteriyor. Nitekim Körfez Krizinin ve ardından Irak'la girişilen savaşta, petrole muhtaç olan iki büyük sanayi devi olan Almanya ve Japonya askeri katkıda bulun(a)madıkları için ABD hem savaş giderlerinin karşılığı hem de petrole ulaşabilmenin bedeli olarak bu iki ülkeden yüklüce miktarda para tahsil etmiştir.² Türkiye ise bu krizden zararlı çıkınca, ABD denetiminde olan Dünya Bankası ve IMF yoluyla zaman zaman açtığı karşılıksız kredilerle ve hibelerle Türkiye'nin zararını gidererek bu yararlılığını karşılama yoluna gitmiştir. Türkiye'nin yanı sıra Mısır ve İsrail ile kurmuş olduğu (Ürdün'le takviye ettiği) kutsal (üçgen) ittifakı ABD için önem arz etmektedir.

Şimdi konunun özüne gelecek olursak: ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını korumada bu kadar büyük önem arz eden bir Türkiye'nin kendi iç sorunlarını çözmüş nispeten kendi içinde istikrarlı ve "güçlü" olması gerekmez mi? İstikrar ve modern dünyanın üst yapı kurumlarına sahip olmak Avrupa Birliği ile başarılabilir. İşte ABD'nin Türkiye'nin AB'ye girmesini isteyen teşvik eden tavrının altında yatan *birinci neden* budur. Bu arada ABD – Türkiye ve Ortadoğu politikasının ne kadar iç içe olduğunun daha iyi anlaşılması için iki örnek olay üzerinde durmak istiyorum. Bu olaylardan biri Körfez Krizi döneminde ilk defa Türkiye siyasi ve askeri tarihinde bir Genel Kurmay Başkanının istifaya zorlanması (adeta azledilmesi) olayıdır. İkincisi de Erbakan'ın istifa ettirilmesi, yani 28 Şubat olayıdır.

Önce birinci olaya bakalım: Hatırlanacağı üzere Başbakan Özal'ın ABD'nin yanında Irak'a aktif müdahaleyi öngören (aslında Amerikan politikasının uygulanmasını öngören) politikasına dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Necip Torumtay karşı çıkmış bu da Torumtay'ı işinden etmişti. Türkiye'de askerlerin ağırlığı, hele siyasiler nezdindeki güçleri bilinmektedir.³ Neredeyse 10 yılbaşına bir darbe ya da müdahale yaşayan Türkiye'de normal zamanlarda da demokrasinin askeri vesayet altında olduğu hem içerdeki kamuoyunun hem de başta Avrupa Birliği olmak üzere dışarıdaki kamuoyunun eleştirileri arasında yer almaktadır. Çünkü o güne kadar asker ile – sivil/siyasiler karşı karşıya geldiğinde hep kazanan taraf asker oluyor tasfiye olan taraf ise siyasiler/siviller oluyordu. O halde ne olmuştu da Türkiye'de siyasiler karşısında bu kadar güçlü pozisyonunda bulunan genelkurmay (başkanı) bu sefer yenik duruma düşmüş, tasfiye olmuştu? Bu sorunun cevabı, ABD'nin Türkiye ile ilişkilerini hatta Türkiye üzerindeki etkilerini göstermesi bakımından anlamlıdır. Çünkü Torumtay bu süreçte (dış politikada) ABD politikalarına ters düşmüştü. Özal'ın, ABD doğrultusunda hayata geçirmek istediği dış politikaya karşı çıkmıştı. Elbette bu çarpışmadan gidecek olan taraf Özal değil Torumtay olacaktı, nitekim öyle oldu ve Torumtay sahneyi terk etti.

¹ Hatta bu müttefiklik derecesi geçtiğimiz dönemlerde o kadar şiddetli yaşandı ki bu kavram yerine yıllarca "Jandarmalık" kavramı bile kullanıldı.

² Buna karşılık kendine sundukları destekten dolayı Mısır'ın 50 milyar dolar borcunu silmiş, Ürdün'e ise 30 milyar dolar yardım yapmıştır.

³ Hatta bu etki o kadar ileri boyuttadır ki 50 yıllık çok partili dönemde iki darbe (27 Mayıs 1960 – 12 Eylül 1980) ile iki de (darbe gibi) müdahale (12 Mart 1972, 28 Şubat 1998) yaşanmıştır.

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

İkinci olay Erbakan'ın 28 Şubat süreciyle başbakanlıktan istifa etmesidir, daha doğrusu istifa ettirilmesidir. Bizce bu olayın da gerçek sebebi ABD'dir. Çünkü Erbakan göreve gelir gelmez Türkiye'nin dış politikadaki rotasını değiştireceğinin sinyallerini vermiş, bununla da kalmayıp adeta bu politikasını hayata geçirmek üzere (Türkiye'den ziyade daha çok ABD'nin düşman statüsünde gördüğü ülkeler olan) İran'a, Libya'ya, Malezya'ya ilk dış gezisini yapmıştı. İşte bu dış yönelim ABD'yi (acaba Türkiye makas mı değiştiriyor bağlamında) endişelendirdi ve düğmeye basıldı: Erbakan gitti, ABD'de de rahatladı. Tabi burada şunu belirtmek gerekir: Bütün bu olaylarda tek faktör rol oynamıyor; kuşkusuz başka iç veya dış yan faktörler de vardır ve bu olayda rol oynamıştır, ancak söz konusu iki olayda ağırlıklı olarak rol oynayan faktör ABD dış politikasıdır. Çünkü Türkiye ABD için önemlidir ve onun saf değiştirmesine (kendisi istemedikten sonra) kolay kolay göz yummayacağı bilinmelidir.

Bu bağlamda bir başka noktayı daha hatırlayarak bu hususu bağlıyalım: 12 Eylül 1980 darbesinin oluşturucularından birinin ABD olduğu hep yazılıp çizildi. Bu yaklaşımda bir doğruluk payı vardır. Konumuzla ilgisi bakımından vurgulamamız gereken nokta çok özet olarak şudur: Bilindiği gibi 1960 Askeri darbesinin yaratmış olduğu “görelî özgürlükler” ortamı içinde sol gelişmiş 1968 olayları ile bu durum boyutlanmıştı. Bunun üzerine 12 Mart askeri müdahalesi ile solun bu gelişim süreci durdurulmak istenmiş ancak sonraki süreçte yaşanan gelişmeler solun özellikle yasal zeminde oy bağlamında (1974 Ecevit hareketiyle) güçlendiği ve Anti Amerikancı bir politika seslendirdiği biliniyor O zaman iki önemli kamptan biri ABD'nin rakibi olan SSCB idi. ABD bu noktada gene endişeye kapıldı: “Acaba Türkiye kamp mı değiştiriyordu?” diye endişelenen ve işi ihtimale bırakmak istemeyen ABD düğmeye bastı, 1977 olayları ile başlayan süreçte adım adım 1980 darbesinin alt yapısı hazırlandı. Nitekim dönemin olaylarının birçoğunun arka planında NATO'nun “Galdio” tipi örgütleri çıktı.(Dündar, 2001,27)

Bu süreci anlatmamızın iki nedeni vardır. Birincisi, Türkiye'nin ABD açısından arz ettiği önemi vurgulamak; ikincisi de bu önemden dolayı bu müttefikini kaybetmeyi göze alamayacağı gerçeğini vurgulamaktır. Bunun da önemli gerekçelerinden biri Orta Doğu politikalarıdır. Ancak artık dünya yeni bir sürece girmiştir, bundan dolayı önümüzdeki süreçte ABD kendisi açısından Yeni Bir Dünya Düzeni yaratmak istemektedir. Bu tabloda Türkiye'nin istikrarlı, sorunlarını çözmüş bir ülke olması ABD'nin çıkarları açısından son derece hayati görünmektedir. ABD'nin Türkiye'yi Avrupa Birliğinde görmek istemesindeki ısrarın gerçek nedenlerinden birincisi budur.

İkinci önemli neden ise, benzer gerekçelerle ABD'nin Balkanlarda ve Kafkaslarda sürdürmek istediği politikalara dayanmaktadır. Bilindiği üzere 19.yüzyılın enerji kaynağı kömürdü. 20.yüzyılın enerji kaynağı ise petroldü, ancak bunlardan birincisi neredeyse tükendi, ikincisi ise Ortadoğu'da bulunuyor. Ancak son yapılan çalışmalar Kafkaslarda petrolün daha çok miktarda bulunduğunu ortaya koydu. İster Ortadoğu olsun ister Kafkaslarda olsun petrolün sınırsız miktarda bulunan bir kaynak olmadığı biliniyor. 21. yüzyılda ise temel enerji kaynağı su, güneş ve rüzgârın yanı sıra gaz olacaktır. Kafkaslarda ise petrolün yanı sıra bulunan diğer önemli enerji kaynaklarından biri de gazdır. Bunlara bugün Hazar Ötesi Enerji kaynakları deniliyor. İşte bu nedenle Kafkasya ABD için önemlidir. Yalnız Kafkasya'nın tek önemi bu da değildir; yanı sıra bu bölgenin Rusya'dan kaynaklanan stratejik konumudur. Her ne kadar Sovyetler Birliği dağılmış, Rusya şimdilik ABD'ye rakip gibi durmuyorsa da geleceğin neler getireceğini kimse kestiremez. O nedenle ABD işini sağlama bağlamak istiyor. Kafkasları hem enerji kaynakları bakımından önemsiyor hem de Rusya'nın elini tekrar güçlendirmeyecek şekilde kontrol etmek istiyor. Bunu da ancak Türkiye sayesinde başarabilir. Türkiye hem coğrafi açıdan bu bölgeyle köprü görevini yapacak niteliktedir, hem de demografik açıdan geçmişe dayanan bağlara sahiptir.

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

Nitekim Bakü - Supsa yerine Bakü - Ceyhan Boru Hattı'nın gündeme gelmesi bu yüzdendir. Amerika, Rusya üzerinden geçecek olan Bakü – Supsa Boru Hattını tercih etmemiştir, etmez de. Çünkü Bakü – Supsa eski rakibi Rusya'yı güçlendirip tekrar rakip haline getirebilir. O nedenle ekonomik açıdan uygun bir seçenek gibi görünen bu alternatif “reel politika” açısından ve özellikle de “jeo – stratejik” açıdan ABD'nin işine gelmediği için benimseyeceği bir seçenek değildir. Ekonomik açıdan da dünya kamuoyu ve projenin diğer partnerlerinin gözünden düşürmek için Rus – Çeçen savaşı teşvik edilmiş ve kıskırtılmıştır. Çünkü bu alternatifi işlemesi durumunda boru hattının Çeçenistan'ın manyetik alanı içinde geçmesi söz konusu idi bu alanda bir “kibrit çakarak” riskli hale getirmiş ve neredeyse bunu bir seçenek olmaktan çıkarmıştır. Bunun yerine Güneydoğuda yıllardır süren çatışma ortamının son bulması operasyonunda Türkiye'ye önemli destekler sunarak (Abdullah Öcalan'ın Suriye'den çıkarılarak dünyanın hiçbir ülkesinde barınma ortamının sağlanmaması için baskıda bulunması ve Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye teslim edilmesi) Türkiye güzergâhını (Baku – Ceyhan hattını) güvenli ve işleyen bir seçenek haline getirmiştir. Dolayısıyla karşılıklı olarak uluslararası planda işleyecek bir çıkar elde edilmiş; ABD Türkiye vasıtasıyla Hazar Ötesi enerji kaynaklarını dünyaya ulaştırırken Türkiye de ABD'nin (bu proje) sayesinde boru hattından elde edeceği komisyonla önemli bir gelir kaynağına kavuşmuştur.

Sonuçta hem enerji kaynaklarının dünya pazarlarına açılması hem de Türkiye Cumhuriyetlerinde ortaya çıkacak ekonomik pazarın elde tutulması önemlidir. ABD için Kafkaslar hem yeni ve bakir bir Pazar hem Rusya egemenliğine terk edilmeyecek bir bölge hem de tamamıyla Almanya'ya (ve Avrupa'ya) bırakılmayacak bir bölge demektir. Ayrıca buraların tamamıyla Rusya'nın hâkimiyetine bırakılmaması için de Türkiye'ye büyük ihtiyaç vardır. Bu işlevleri görececek bir Türkiye elbette PKK ile cebelleşen, kendi içinde bölünmüş istikrar ve güven telkin etmeyen bir Türkiye'den ziyade, PKK ve giderek Kürt Sorununu çözmüş, istikrarlı, güven telkin eden bir Türkiye'yi işaret etmektedir. Böyle bir Türkiye'ye ise kendi başına bırakılmış, uygar dünyadan tecrit olmuş ve içine kapanmış, iç barışı bozulmuş güven telkin etmeyen bir yapı ile ulaşılamaz. Böyle bir yapıya ancak modern dünya ile bütünleştiği takdirde ulaşılabilir. Bunun en kestirme ve en etkili yolu AB'dir. İşte ABD Türkiye'nin AB'ye girmesini bu kadar hararetle istemesinin ikinci geçerli nedeni budur.

2.2.İngiltere'ye Müttefik Güç Oluşturma Politikası

ABD'nin Türkiye'yi AB'de görmek istemesinin *üçüncü önemli nedeni* AB içinde has müttefik olan İngiltere'nin yanına bir müttefik daha ekleyerek AB'deki elini güçlendirmektir. Yani daha başta söylediğimiz gibi ABD'ye göre Türkiye'nin AB'ye girmesi Almanya'ya kaptırılması bir yana İngiltere'ye güç vermesi anlamına gelecektir. İngiltere, ABD'nin uygar dünyaya açılan hem penceresi hem de silahlı gücüdür. NATO'da aynı askeri paktın içinde birliktedirler. Türkiye, ABD ve İngiltere'den sonra NATO' içinde en büyük orduya sahip bir güçtür ve özellikle askeri bakımdan ABD'ye hem bağlıdır hem de stratejik ortağıdır. Oysa. Avrupa Birliği'nin yumuşak karnı ise Savunma Birliğini henüz oluşturamamış olmasıdır. Bu boşluğu hala ABD gidermeye çalışmaktadır. Nitekim burnunun dibindeki Kosova'ya müdahalede yetersiz kalması AB'nin iki önemli eksiğini ortaya koymuştur: Bunlardan biri herkesin üzerinde anlaştığı AB'nin artık bir dış politikayı henüz oluşturamamış olmasıdır. İkincisi de bölgede etkili olabilecek bir savunma gücünün olmamasıdır. Bu boşluğu henüz içinde ABD, İngiltere ve Türkiye'nin güç ve işbirliği yaptığı NATO doldurmaya çalışmaktadır. Varşova Pakti'nin yıkılması ile NATO sadece Avrupanın değil bütün dünyanın en büyük askeri gücü olmaya devam etmektedir. Bunu belirtmemizin üç nedeni vardır: 1-ABD, Türkiye'yi AB'ye doğru iterken Almanya ve Fransa'dan ziyade (özellikle askeri alanda) Türkiye'nin İngiltere ile işbirliğini göz önünde bulunduruyor. Dolayısıyla Türkiye AB'ye katıldığında AB'de ABD aleyhine (Almanya'nın lehine) erimek yerine İngiltere ittifakı ile ABD lehine yeniden doğacak

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

ve ortaya çıkacaktır. En azından ABD'nin hesapları böyledir. Bu da Almanya'ya (ve Fransa'ya) karşı ABD'nin elini Avrupa'da, Balkanlarda, Kafkaslarda, Ortadoğu'da hasılı tüm dünyada daha da güçlendirmiş olacaktır. İşte ABD'nin Türkiye'yi AB'de görmek istemesinin bir başka (kendi açısından) makul sebebi de budur.

Bu konuda son olarak şu söylenebilir. Yukarıdaki tabloda, sanki Türkiye'nin AB'ye girmesinin tek geçerli nedeni ABD'nin çıkarlarıdır gibi bir görüntü ortaya çıkmış olabilir. Olay tamimiyle bu faktörlere bağlanamaz elbette. Daha sonra anlatacağımız gibi ABD dışında Türkiye'nin kendi talebi ve çıkarları, Avrupa'nın bazı çıkarları ve bazı başka nedenler de söz konusudur. Bunlar da yeri geldikçe irdelenecektir. Ancak yukarıdaki vurgulama ve betimlememiz bir dış faktör olarak ABD'nin hem Türkiye politikasındaki ağırlığını sergilemek hem de Türkiye'yi AB'de görmek isteyen bir güç olarak ağırlığını ve kendi bakış açısından bunu neden istediğini sergilemektir. Türkiye'nin AB'ye aday üye olmasında ABD'nin çok önemli payı vardır, ama bu faktör tek yeterli koşul değildir. Başka nedenler de vardır, şimdi bunlara da kısaca bir göz atalım.

2.3. Küreselleşmenin Etkisi

Küreselleşme birçok etkinin yan yana yer aldığı, iç içe geçtiği oldukça karmaşık bir sürecin adıdır (Türkbağ, 2005, 229). Kısaca, "dünyanın tek bir mekân olarak algılanabilecek ölçüde sıkışıp küçülmesi anlamına gelen bir süreci" (Tutar, 2000, 18) tanımlayan küreselleşme, ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırlar dışına taşarak dünya geneline yayılması olarak tanımlanabilir (Erbay, 171). Küreselleşmeyi kavrayabilmek için ülke sınırlarının olmadığı bir dünya gözümüzde canlandırmak iyi bir başlangıç olacaktır. Bu düzende sınırlarlarla birbirinden ayrılmamış, bölgesel kültürlerin önemsizleştiği, mal, hizmetlerin ve insan unsurunun kürede serbest dolaştığı bir dünya öngörülmektedir. Bu anlamda küreselleşmeyi ortaya çıkaran faktörlere baktığımızda, küreselleşmenin hem nedeni olarak işlev gören hem de sonucu olarak ortaya çıkıp boyutlanan ard arda yaşanan üç gelişmeden söz edilebilir. Bunlar, 1970'li yıllarda çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması, 1980'li yıllarda uzayda iletişim devriminin kurulması ve 1990'lardan SSCB'nin dağılarak ortadan kalkmasıdır. (Özer, 2006, 3)

Çok uluslu şirketlerin ortaya çıkması ulusu yaratan ulusal pazar birliğini ve o arada ulus devleti zayıflatmış, buna bağlı uluslar üstü kurum ve organizasyonlar ortaya çıkmış, adeta dünya ekonomik anlamda bir tek küre devletine dönüşmeye başlamıştır. Kuzey Amerika Ekonomik İşbirliği Örgütü (NAFTA), Avrupa Birliği (AB), Uzak Doğu Birliği (APEK) gibi bölgesel birliklerin yanı sıra, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, İMF gibi küresel ekonomik örgütler; General Motor, Mitsubishi, CocaCola gibi dev (küresel) firmalar (ve giderek evliliklerle birleşip büyüyen değer firmalar) bu sürecin etkilendiği organizasyonlar olarak dünyada hüküm sürmeye başlamışlardır.

Küreselleşme zihniyeti ekonomik istikrara dayanmaktadır, ekonomik istikrar ise siyasi istikrardan kaynaklanır; siyasi istikrarın sigortası sayılabilecek unsur da demokrasi ve insan haklarıdır. O halde ülkeler ve firmalar küresel ekonomiye eklenmek için insan hakları ve demokrasiyi korumak ve geliştirmek durumundadırlar. (Öke, 2002, 24-31) Yukarıda vurgulanan ekonomik gelişme (ki bunun küresel ekonomiye eklenmekten geçtiği varsayılıyor) ve bunun da sigortası olan siyasal istikrar (ki bu da demokrasi ve insan haklarına dayandırılıyor) için giderek küçülen dünyada var olabilmek için bir siyasi ve ekonomik birliğin içinde yer alma gereği dile getirilmektedir. Türkiye coğrafi, ekonomik ve siyasi bakımdan en etkili birlik olarak AB'yi görürken AB de (biraz sonra anlatılacak nedenlerle) ekonomik, jeo stratejik ve savunma gerekçeleriyle birçok probleme rağmen Türkiye'ye yeşil ışık yakıyor.

Uzayda iletişim devriminin gerçekleşmesi bilginin üretilmesini, saklanması ve iletilmesini hem nitelik hem de nicelik boyutlarıyla değiştirmiş; bilginin üretilmesi artarak çeşitlenirken, saklanması yeni cipler sayesinde kolaylaşmış, iletilmesi ise eskiye kıyas kabul edilmeyecek oranda hızlanmıştır. İşsizlik ve sendikal sorunlar gibi sosyal sorunlar hızlanarak artmış olmasına karşın, bilgi teknolojileri ve iletişimi etkileyen uzaydaki gelişmeler yeni bir süreç başlatarak, bilgiyle fethetmeyi askeri işgallerin yerine oturtmuştur.

Sovyetler Birliğinin dağılması bu gelişmelerin bir sonucu olarak meydana geldiği gibi bu dağılma, aynı zamanda süreci daha da pekiştirip yaygınlaştırmıştır. Böylece dünya ABD'nin egemenliğinde tek kutuplu hale gelirken, Soğuk Savaş Dönemi dengeleri ABD lehine değişmiş, reel sosyalizmin Sovyetler Birliğindeki başarısız deneyiyle birlikte dünya liberal bir denize dönüştürülmüş, 11 Eylül saldırısı her şeyi alt üst ederek bütün bu gelişmeleri de kapsayan, dünyada yeni bir dizayn yapma ihtiyacını dillendirmiş, Afganistan ve Irak işgalleri Bush ve ekibi tarafından bu koşullarda gerçekleştirilmiştir. Tam tarihin sonu (Fukuyama) tezleri ortaya atılmışken bu kez medeniyetler çatışması tezi (Huntington) revaçta bir uygulama teorisi haline gelmiştir. Türkiye Batı ve Karşıtlarına kilitlenen bir dünyada Doğu nezdinde Batının bir temsilcisi, Batı nezdinde Doğunun temsilcisi görüntüsüyle her iki avantajı da kullanarak küresel gelişmenin dışında kanmak istememekte; zaman zaman iki dünya arasında meydana gelen “akıl tutulmasının şifre çözücüsü” olmayı isteyerek belli konum elde etmeye çalışmaktadır. Bütün bunları Batıdan dışlanmadan yapmayı tasarlayan Türkiye yönetimi bunun da yolunun Avrupa Birliğinden geçtiğini düşünmektedir. Dolayısıyla Küresel dünyaya eklemlenme ekonomik gelişmenin yanı sıra politik itibara da işaret etmektedir.

3. AB ADAYLIK SÜRECİNDE ETKİLİ OLAN İÇ FAKTÖRLER

Türkiye'nin Avrupa Birliğine aday ülke olarak kabul edilmesi sadece dış faktörlere bağlı olarak açıklanamaz. İç faktörlerin de bu süreçte önemli rolü vardır ve bunların başında Güneydoğuda süren 15 yıllık çatışma ortamının sona ermesi, Türkiye'nin (özellikle bazı kesimlerinin) AB'ye girme isteği, diğer bir deyişle iç dinamiklerin gücü ve Türkiye'nin Müslüman ülke olmasının yaratmış olduğu pozitif etki gelir. Şimdi bunları sırasıyla ele alıp inceleyelim:

3.1. Çatışma Ortamının Sona Ermesi

1984–1999 yılları arasında Güneydoğuda Genel Kurmayın betimlemesiyle “düşük yoğunluklu bir savaş” yaşanmıştır. Bu savaş ekonomiden siyasete her alanı derinden etkilemiş, toplumsal barışı bozmuş, halkı yorgun ve bitap düşürmüş, bu arada şahinleri ve statükodan beslenenleri güçlendirmiş, savaştan rant elde edenleri hakim güç haline getirmiştir. Tarihsel, kültürel, etnik ve sosyolojik nedenlere dayanan bu durum sadece bugün değil tarihi süreçte de Türkiye'nin en önemli sorunu olmaya devam ede gelmiştir. Cumhuriyetin kuruluş biçimi ve Kürtleri öteleyen uluslaşma süreci, farklılıkları teke indirgeyen yaklaşımlar, Cumhuriyet dönemi boyunca Kürt isyanlarına yol açmıştır. Uygulanan yanlış ekonomi politikalar ise bu süreçte yaşanan çelişkileri daha da derinleştirmiş; dönemin başbakanı Süleyman Demirel'in 29. Kürt İsyanı diye tabir ettiği PKK Hareketi de böyle bir sosyo-kültürel tarihi miras üzerinde şekillenmiştir.

15 Ağustos 1984 Şemdinli ve Eruh baskınlarıyla başlayan çatışmalar, Öcalan'ın yakalanmasının ardından, PKK'nın sınır dışında çekilmesi ve tek yanlı ateşkes ilan ettiği 1999 yılı ortalarına kadar on beş yıl sürmüştür. Bu sürecin ekonomik, siyasi ve toplumsal olarak sonuçları ağır olmuştur. Çatışma ortamının her şeyden önce ekonomi üzerinde çok boyutlu ağır etkileri olmuş; bu zaman zarfında yılda yaklaşık 10 milyar dolar güvenlik amacıyla kullanılmış, bu meblağla yapılan ve yaratılan çatışma ortamında bir o kadar da tahribat yaratılmıştır. Türkiye ekonomisi genel olarak bu ortamdan çok olumsuz bir biçimde etkilenmiştir. Bu dönemde sabit sermaye yatırımları, nüfus artış

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

hızının çok altında kalmış, dolayısıyla işsizlik hızla artmış; enflasyon yükselerek kronik hale gelmiş; bu durum gelir dağılımındaki adaletsizliği beslemiş; bölgeler arasındaki dengesizlik giderek artmıştır. (Kongar, 1998) Bu arada bölgeden batıya yaşanan zorunlu göçlerin ötesinde bir sermaye ve beyin göçü olmuştur. Bu dönemde Batıdan da bu bölgeye bir yatırım gelmemiş, bölge adeta bir cenderede kalarak gerilemiş, halk yorgun ve bitap düşmüştür.

Siyasi olarak yaşanan çatışma ve gerginlik ortamına tam bir istikrarsızlık hâkim olmuştur. Demokrasi ve insan hakları işletilememiş, hukuk zedelenmiş tam bir keşmekeşlik ve bir karmaşa yaşanmıştır. Bu dönemde 3000'nin üzerinde insan, "faili meçhul" e kurban gitmiş, 4000'nin üzerinde köy ve mezra boşaltılmış, binlercesi yakılıp yıkılmış, 3 milyonun üzerinde insan zorunlu göçe tabi tutulmuş, göçertilmiştir. 1999 Kasımında yayınlanan, "Yakılan/Boşaltılan Köyler ve Göç" adlı çalışmada (s.61) sadece 1989–1998 yılları arasındaki 10 yıllık sürede 3246 köy ve mezra boşaltıldığı belirtilmektedir. "TBMM Göç Komisyonu" raporuna (s.13) göre ise 905 köy, 2523 mezra olmak üzere 3428 birimin boşaltılması ile 60 bin hanenin, 400 bin yurttaşın mağdur edildiği, ayrıca bölgede süren çatışmalarda da 23 bin 190 kişinin öldüğü belirtilmektedir. Ayrıca bu "göç ve kaç" hareketlerinin merkezi otorite tarafından planlı, bilinçli ve güdümlü yapıldığını, o nedenle bu göçün siyasi bir boyut taşıdığını ve bu yüzden yaşananların normal/iradi göç kavramıyla tanımlanamayacağını da belirtmek gerekir. Nitekim Cumhurbaşkanı Özal'ın başbakan Demirel'e 1992 yılında göndermiş olduğu mektup bu planlı ve bilinçli demografik müdahalenin yapılmasının en üst düzeyde resmi kanıtıdır. (Özkan, 200, s.37-46)

Bölge kırsalından kentlere doğru yaşanan göçertmeler sonucunda batının kıyı şeridindeki kentlerine bir akını başlamış, büyük göç dalgaları yaşanmıştır. Bu süreç bölgeyi insansızlaştırırken, batı kentlerini göçlere hazırlıklı olmadığı için derinden sarsmıştır. Sonuçta kültürel tecrit ve "demografik bozma" hedefi ile planlı yapılan Kürt göçü geline kentlerde yeni kentsel sorunların ötesinde beklenilenin aksine kentlerde etnik temelde birleşerek etki adacıkları oluşturmuştur. Uzmanların belirttiğine göre, İstanbul neredeyse en büyük Kürt kenti haline gelmiştir. Bu kentlerde, bu dönemde gecekondulaşma, çarpık kentleşme, açlık, yoksulluk, hızla artmış; kente yeni gelen insanlar kentin nimetlerine dokunacak kadar yakın, ama yoksulluktan ötürü asla ulaşamayacakları kadar uzak olmuş, bu durum insanları bu "anomik kentleşme" içinde arada bırakarak, kültürel yabancılaşmanın girdabına sürüklemiştir. Gene bu süreçte Türkiye topyekûn köylü olmaktan adeta zorla kopartılmış ama kentleşmemiş, geleneklerinden kopmuş/kopartılmış ama modernleşmemiştir. Devlet Güneydoğudaki kırsal alanları güvenli hale getirme adı altında kentlerin varoşlarını adeta fitili ateşlenmemiş bombalar haline getirmiştir. Öyle ki açlık, işsizlik, yoksullukla beslenen ve ne zaman kimin elinde patlayacağı belli olmayan bir toplumsal tazyik varoşlarda birikmiştir.

Sonuç olarak burada anlatmak istediğimiz şudur: On beş yıllık çatışma ortamı, yaşam açısından büyük kayıpların olduğu, toplumsal açıdan büyük acıların yaşandığı, insan hakları açısından büyük ihlallerin yaşandığı, sosyolojik açıdan toplumun gerilediği, kamplaşmanın yaşandığı, ekonomik açıdan savaş rantçılarının gittikçe zenginleştiği ve kanla büyüdüğü, halkın daha da yoksullaştığı, siyasi açıdan tam bir kaosun, krizin yaşandığı, demokrasinin askerin vesayetine girdiği, diplomatik açıdan Türkiye'nin her alanda sıkıştığı, neredeyse uygar dünyadan tecrit olduğu bir dönem olmuştur. İşte tüm bunların bir anda durması sadece AB'ye yakınlaşmayı hızlandırmakla kalmamış, birçok alanda yeni bir dönemi başlatmıştır. Peki, bu nasıl oldu? Bu gelişmenin PKK ile yaşanan gelişmelerin ötesinde Avrupa Birliği süreci ile çok yakından ilişkili olduğunu belirtmek gerekir:

Küreselleşmenin başını çeken ülkeler ve bu arada ABD kendi cephesinde oluşturmak istediği Yeni Dünya Düzeni önümüzdeki 20 – 30 yıl içinde dünyayı, özellikle kendi manyetik alanı

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

içindeki bölgeleri stabil ve çatışmaların olmadığı bir hale getirmek istediği yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü söz konusu gelişme dünyayı büyük şirketler (ve o arada devletler) için bir açık pazar haline getirmeyi tasarlamaktadır. (Kongar, 2001, 29,30) Böyle bir dünyada çatışma, savaş ekonomik gelişmeyi ve yayılmayı baltalayan bir mantaliteye sahiptir. Çünkü ekonomik gelişmenin temel ön koşulu siyasi istikrardır. İstikrarsız bir ortamda ise bugünkü standartları ile mal ve hizmetlerin dolaşımı tehlikeye girecektir. İşte Amerika'nın sağlamaya çalıştığı da bu ortamdır. Böyle bir ortam hem risksiz hem maliyetsiz hem de daha karlı olacaktır. O nedenle yenedünya düzeni, çatışma yerine uzlaşmayı telkin ediyor. Bu yüzden de (özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra) ABD daha sert ve hatta sınır değişikliklerine yol açabilen jeo stratejik politikalar yerine jeo ekonomik politikalara önem vermeye başlamıştır. Bu yeni durumun ortaya çıkardığı tabloda gerginlik bölgelerindeki çatışmaların sona erdirilmesi stratejisidir.

Nitekim dünyanın birçok bölgesinde süren çatışmalar (özellikle de ABD'nin ilgi alanında olan ve bu stratejiye uyan bölgeler) müzakere yoluyla giderilmeye çalışılmaya başlandı. Güney Afrika'da on yıllarca süren ırk ayrımı (siyah – beyaz) çatışması sona erdi. Zenci lider Mandela, 27 yıl hapiste kaldıktan sonra çıktı/çıkartıldı ve devlet başkanlığı koltuğuna oturdu. Yıllardır süren Filistin – İsrail çatışmasının sonlandırılması için ABD büyük çaba sarf ediyor. Yıllarca Arafat'a terörist diyen ABD yönetimleri daha sonra kendisini “makul adam” ilan etti ve Beyaz Saray'da ağırladı, İsrail liderleri ile kendi evinde bir araya getirerek barış görüşmeleri yaptırdı. Ortadoğu'nun azıllı terör örgütü olarak ilan edilen Hamas'ın 2006 başındaki seçimlere girmesine İsrail tarafından adeta izin verildi, Hamas'ın siyasi lideri Halid Meşal Şubat ortalarında kendisi de aynı dertten muzdarip Türkiye tarafından (muhtemelen ABD'nin bilgisi dahilinde) davet edildi, aynı kişi başta İran, Suriye, Ürdün olmak üzere pek çok ülke tarafından üst düzeyde karşılandı ve Rusya Devlet başkanı Putin tarafından Mart ayında resmen Rusya'ya davet edildi. Kuzey İrlanda Halk Kurtuluş Ordusu IRA ile İngiltere, İspanya'da Bask bölgesinin ayrılmasını savunan ve yıllardır İspanya hükümetlerine karşı silahlı mücadele yürüten ETA ile İspanya arasında da benzer diyaloglar, görüşmeler, müzakereler başarı ile sürüyor. PKK'nın önce Suriye'den çıkartılması, ardından da silah bırakmaya zorlanarak siyasi alana çekilmesi bu süreçten ayrı düşünülemez. Ayrıca bu süreçten ayrı bir şekilde düşünüldüğünde de anlaşılamaz. Türkiye'nin bölgede ABD çıkarlarını koruyacak en azından tehlikeye atmayacak bir fonksiyon görmesi, istikrarlı olmasına, istikrarlı olması ise PKK ile girilen mücadelenin bitmesine bağlıdır.

Bu tartışma ortamının yarattığı tabloyu yukarıda özetledik. Bu tablo içindeki bir Türkiye bırakın ABD'yi, kendi çıkarlarını bile uzun vadede koruyamazdı. Bu tablo içindeki Türkiye Ortadoğu'da ABD'nin çıkarlarını koruması için bir sıçrama noktası olamaz, bu tablodaki bir Türkiye'den Kafkaslar denetim altında tutulamaz ve de bu tabloyla karşı karşıya olan Türkiye'den petrol boru hattı geçemezdi. İşte ABD'nin PKK'yı dağıtmak istemesinin, Öcalan'ı dünyanın hiçbir yerinde barındırmamak ve de yakalatıp Türkiye'ye (ıdam etmemek koşulu ile) teslim etmesinin altındaki gerçek budur. İdam etmemek koşuluyla verdi, çünkü Öcalan'ın idamı yeni bir istikrarsızlık ortamı (yeni çatışmaları besleyip başlatabilir) yaratabilir endişesi vardır. Ayrıca bir bölgesinde “düşük yoğunluklu savaşın” sürdüğü bir ülkenin tam demokrasiye geçmesi, bu arada Avrupa'ya katılması da beklenemez herhalde. Bu çatışmanın (ABD'nin yardımı ile) sona erdirilmesi ile bir taş ile iki kuş vurmanın ötesinde adeta “kuş katliamı” yapılmıştır.

Her şeyden önce Türkiye'nin AB'ye girmesi için ve bu arada demokrasi standartlarını Avrupa dalga boyuna ulaştırması için önemli bir potansiyel ortam oluşturulmuştur. İkincisi ekonomide önemli bir rahatlatma yaratacak bir ortam ve olanak elde edilmiştir. Güneydoğuda savunmaya harcanan on milyarlarca dolar artık savunma yerine ekonomiye dönebilecektir. Yaratılan güven ortamından ötürü yabancı sermaye Türkiye'ye gelebilecek. GAP Projesi'nin ivme kazanarak

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

hem bölgeye hem de Türkiye ekonomisine yapacağı katkıları katlanarak artacaktır. Nitekim daha şimdiden yabancı turist akışında ve gelirinde gözle görülür bir artış sağlanmıştır.

Üçüncüsü, Bakü – Ceyhan boru hattı projesinin önündeki en büyük engel giderilmiştir. Bu proje ile Kafkaslardaki enerji kaynakları Türkiye üzerinden dünya pazarlarına güvenlik içinde ulaştırılabilecek ve Türkiye bu proje sayesinde önemli bir gelir (komisyon) kaynağına kavuşacaktır.

Siyasete dünya nezdinde güç duruma düşen, insan hakları ihlalleri, köy yakmalar, köy boşaltmalar, faili meçhuller, kargaşa - kaos ortamı (en azından eskisi gibi) yaşanmayacak; daha da önemlisi Türkiye kendi içinde iç barışını zedeleyen giderek kutuplaşan bir ortamdan uzaklaşacaktır. Her ne kadar geçmiş statükodan ve savaş getirilerinden pay almış kesimler bu durumdan son derece rahatsız olmuş ve bu durumu sürdürmek için türlü oyunlara ve provokasyonlara başvuruyorsa da artık eski ortam geride bırakılmıştır. Türkiye'nin önünde önemli bir olanak, kullanması gereken önemli bir yol açılmıştır, denebilir. Bu yol başarılı biçimde yürünebilir ve yürütülebilirse, ülkede herkesin barış, demokrasi ve kardeşlik ülküsü içinde yaşadığı, cumhuriyetin içinin gerçek bir demokrasi ile doldurulduğu bir ülke olarak çağcıl ülkelerin bir eşiti olunabilir. İlk defa tarihi süreçte Türkiye'nin – Kürtlerin ve ABD'nin çıkarları çakışarak, istenen istikrarın üçünün de yararına olduğu gözlenmiş, bin yıllık beraberlik hamaseti aşarak, özgürce bir yaşam tarzı ile birlik ve beraberlik içinde yaşama olanağını ortaya çıkarmış, ABD ise bu durumdan bölge dengeleri açısından kendi yararına sonuçlar çıkararak ve yararlanmaya çalışmıştır.

3.2. AB'ye Girme İsteği/İç Motivasyon

Türkiye'nin AB'ye aday ülke statüsü ile kabul edilmesini etkileyen faktörlerden biri de AB'ye girme isteğidir. Her ne kadar önemli oranda AB karşıtı bir güç bulunuyor olsa da temelde AB'ye girmek isteyen kesimlerin ve kurumların sayısı (son zamanlarda azalmakla birlikte) gene de az değildir. Tarihi sürece baktığımızda Türkiye kimlik arayışında hep bir kimlik düalizmi yaşadığını görürüz. Bir yandan Türkiye'nin Batı ile entegre olmasını isteyen resmi veya resmi dışı güç ve otoriteler yer alırken, öte yandan buna karşı duran resmi devlet güçleri ve kurumları başta olmak üzere, siyasi partiler ve bunların kendi doğrultusunda oluşturdukları tabanları yer almıştır. Türkiye'nin geleceğini Batıda arayanların karşısında Türkiye'nin geleceğini Ortadoğu'daki İslami devletlerin yanında bulananlar yer almış, yanı sıra Kafkaslarda bir Turan izi sürmek isteyenler de hep var ola gelmiştir. Aslında burada temel soru şudur: Türkiye batıda yer alıp Avrupa'daki gelişmiş ülkelerin bir eşiti mi olacak, yoksa doğuda başka hülyaların peşinde mi koşacak? Daha doğrusu Ortadoğu'daki üçüncü dünya ülkelerinin birincisi olmaya mı soyunacak? Uzunca bir süre İslami kesimin başını çektiği görüş (kısmen MSP - RP ve FP çizgisinde temsil edilen kesimler) Türkiye'nin geleceğini Orta Doğuda İslami ülkelerle bütünleşmekte görmüştür. Bunlara göre Türkiye Ortadoğu'daki İslami devletlerle bütünleştiği takdirde lider ülke konumuna gelecektir. Tabi Ortadoğu'da teokratik rengi ağır basan ülkelerle bütünleşmek için Türkiye'nin de bu yöne doğru bir kayış göstermesi gerekecek. Türkiye'yi o yöne doğru çekmek isteyenlerin niyetleri de biraz böyle olduğu söylenebilir. Türkiye'deki laik – anti laik çekişmesinin altında yatan nedenlerden biri de budur. Ama son yıllarda bu kesimin (bir kısmının) özellikle iktidardaki AKP'de örgütlenmiş kesim, AB konusundaki düşüncelerinde bir değişme meydana gelmiş, bu kesimden de önemli bir grup Türkiye'nin AB'ye girmesini istemeye başlamıştır. Aslında “İslamcı kesimlerin bu istemleri AB'ye gerçekten istediklerinden mi kaynaklanıyor yoksa daha çok pratik ve pragmatik nedenlere mi dayanıyor?” soruları güncelliğini koruyor. Çünkü AB'ye girildiği takdirde oluşacak demokrasi ortamında din ve inanç özgürlüğünün üstündeki baskıların azalacağı varsayılıyor. Bu nedenle de şeriat devletini isteyen çok küçük bir kesim dışında, İslami sermaye başta olmak üzere, Adalet ve Kalkınma Partisinin önemli orandaki kurmay heyeti ve tabanı Avrupa Birliği'nden yana gözükmese

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

bundandır.⁴ Aslında milli görüş ile taban tabana zıt bir istikamet sergileyen bu çark edişin AKP'yi nasıl etkileyeceği, bu değişikliğin stratejik mi yoksa taktiksel mi olduğu hususları merak konusu olmaya devam ediyor.

Kafkaslardaki Türki Cumhuriyetlerinin “ağabeyliği” rolünü Türkiye'ye biçenlerin başında ise siyasette MHP'nin temsil ettiği ülkücü – Turancı kesimler geliyor. Sovyetlerin dağılması ile birlikte Türkiye yönetenleri de bu konuda heveslenmiş, ancak yapılan uygulamalar ve girışilen büyük hayaller Türkiye açısından büyük bir fiyaskoyla son bulmuş, Türki Cumhuriyetleri açısından da büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Çünkü ne Türkiye Kafkaslardaki beklentileri ekonomik olarak karşılayacak durumdadır ne de uluslar arası konjoktür ve onu yönlendiren güçler buna izin verirler. Bu bölgede bir yandan Rusya'nın etkisi ve hâkimiyeti sürerken, öte taraftan ABD ve Avrupa da burada bir güç, egemenlik ve özellikle pazardan pay kapma peşinde koştukları bir gerçektir. O nedenle burada “bir maceraya girışilerek” Türkiye için bir gelecek aramanın rasyonel ve “reel politike” uymadığı söylenebilir. Şüphesiz bu Kafkaslarda yer alan ülkelerle diyalogların hiç sürdürülemeyeceği anlamına gelmez. Elbette ki bu diyalog olacak, ama ulusal çıkarları gözeten uluslar arası diyalog arama işi başka, ayrı bir ulusa bu bölgede bir gelecek aramak ve bir hamilik misyonu aramak ayrıdır. Nitekim gelişmeler Türkiye'yi bu hülyadan vazgeçme konusunda çabuk uyandırmış, bu görüşün taraftarları da 1990'ların başındaki pozisyonlarını kaybetmeye başlamışlardır.

Görüldüğü gibi Türkiye'nin Ortadoğu'da İslami ülkelerin bir öncüsü olarak yer alması ona gelecek için hiçbir yarar sağlamayacaktır. Aynı şekilde Orta Asya ve Kafkaslarda yüklenilmiş veya yükletilmiş zoraki bir misyonda sonu olmayan bir serüven olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştır. Geriye gelişmiş batının bir eşiti olmak, yani dünyanın bugün “1. Lig ülkeleri” denilen ülkeleri arasında yer almak kalıyor. Bu durum Ortadoğu'nun lideri olmak ya da Kafkasların “ağabeyliğine” soyunmaktan çok daha yararlı bir geleceğe işaret ediyor Türkiye için. Resmicepheden bakıldığında Türkiye'nin stratejik politika oluşturunucuları olan Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi Başkanı, Ordudaki genç subaylar, MİT, Dışışleri, İçişlerinin önde kadroları AB'den yana tavrı koyduklarını sözel olarak dillendirdikleri görülüyor. Bütün bu kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak ve AB ile ilgili işleri yürütmek için (bir devlet bakanlığına bağlı) AB Genel Sekreterliğinin kurulmuş olması bu yönde (görünürde de olsa) bir devlet politikasının oluştuğunu ortaya koyuyor.

Burada en kritik kurum, tavrı henüz net olmayan Ordu'dur.. Zaten sonuna kadar da bu kurumdan tam bir netlik beklenmemelidir diye düşünüyoruz. Şu nedenlerle: 1) Bütün ordular, askeri güçler yapıları gereği kendilerinin kumandasında olmayan bir değişikliği kolay kolay kabullenemezler. Bu yanıla asker tutucudur, değişime direnç gösterir. 2) AB'ye tam üyelik asker – sivil, asker – siyaset dengelerini, demokrasinin bir gereği olarak ikincilerin lehine düzenleme eğilimindedir. Oysa Türkiye'de askerlerin MGK'da etkili, yetkili ve güçlü olarak yer almalarının ötesinde hala demokratik ülkelerin aksine Genel Kurmay Milli Savunma Bakanlığının üstünde yer alıyor ve doğrudan Başbakana bağlı bulunuyor. Bu statünün normal seyrine çekilmesi, yanı Genel Kurmayın Milli Savunma Bakanlığına bağlanması, ordunun siyaset üzerindeki ağırlığı, etkisi ve kimi zaman vesayetinin sona ermesi çok önemli bir adım olacaktır Türkiye - AB ilişkilerinde. 3) Türkiye'de ordu hala kendini rejimin tek koruyucu, kollayıcı ve sürdürücü gücü olarak görüyor ve bu kuruluştan gelen psişik bakış, normal bir konumlanmayı aykırı bir durum gibi telaki ediyor. Bundan yola çıkarak bazı demokratik değerlerin Avrupa standartlarında yaşanması durumunda uniter devlet yapısının tehlikeye gireceğini ileri sürerek, bunu müdahaleci ve dirençli tavrına gerekçe yapıyor.⁵ 4)

⁴ Erbakan bile yıllarca rakiplerini Batı taklitçiliği ile itham ettikten sonra yargılama sürecinde Batıdan medet ummuş, hatta batının yargı kurumlarında (AHİM'de) adalet aramıştır.

⁵ Nitekim 2000 yılı sonunda MİT Müsteşarı Şenkal Atasagun'un bile kabul ettiği ve açıkladığı anadilde (burada Kürtçe

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

Bütün bunlarla beraber Ordu'nun NATO içinde yer alması, Atatürk'ün bir hedef olarak batıyı işaret etmesi, ordunun yapılanması, eğitim, lojistik destek ve işbirliklerinin hep batılı ülkelerle olması ordunun doğu kartına karşı batı kartına daha sempati ile baktığı gerçeğini ortadan kaldırmaz. Burada ordunun önemi, AB işine aktif destek sunamadığı takdirde bu işin süruncemede kalacağı yolundadır. Çünkü sonuçta ordu Türkiye dinamiklerinde hala belirleyici bir güç olmaya devam ediyor. 5) Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda neredeyse cumhuriyetin kuruluşundan itibaren devam eden Kürt Sorunu ve laik- anti laik çatışmasına neden olan İslami sorunların çözüleceği beklentisini de eklemek lazım. Bu beklenti aynı zamanda işin sarpa sarması durumunda tam tersi beklenti – kuşku ve endişeleri de beslemektedir. Onun için Ordunun bu konuda ikircikli olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Siyasi kurumlara gelince, genel olarak bakıldığında şöyle gözükmektedir. 2001 Ocak ayı itibariyle iktidarda bulunan üç partiden biri olan ANAP ve onun genel başkanı açıkça Avrupa Birliğinden yana olan tavrını ortaya koymuştu. 2006 yılı itibariyle ismini ANAVATAN olarak değiştiren bu partinin bu tavrının sürdüğünü söyleyebiliriz. (Bkz, aynı partinin programına) O dönem koalisyon iktidarının diğer ortağı olan MHP ise açıktan seslendirmese de öne sürdüğü bahanelerden anlaşıldığı üzere AB'ye karşıdır. DSP ise Avrupa Birliği'nden yana meyilli gözükse de tavrı net değildir. DYP Avrupa'dan yana tavrı koyarken bunun koşulsuz şartsız olmaması yönünde düşünceler ileri sürerek kendini bağlamaktadırlar. Kürt vurgusu önde olan DTP açıkça AB'den yana tavrı koyarken, ÖDP-SİP-EMEP gibi sosyalist tanımlı partiler ise çeşitli nedenlerle AB'ye karşı çıkmaktadır (SODEV, 2000). Burada ilginç olan, en sağdaki MHP gibi partilerle solda ve sosyalist olduğunu iddia eden kimi partilerin, örneğin İP gibi, kızıl elma koalisyonu yaparak anti Avrupa mücadelesinde ulusal cephe adı altında birlikte hareket etmeleridir. (Özer, 2003, 163-173)

2006 itibarıyla iktidarda olan AKP başlangıçta AB yanlısı bir politika sergiledi ve 17 Aralık 2004 tarihine kadar geçen iki yıla yakın iktidar dönemlerinde büyük çaba saffetti ve bu süreci müzakere tarihini almayı başararak taçlandırdı. Fakat daha sonraki süreçte başta başbakan Erdoğan olmak üzere AKP'nin ileri gelenlerin kararsız ve karmaşık demeç ve söylemleri kafaları karıştırdı. Müzakere tarihinin alınmasından sonra adeta bir adım ileri atılmışken iki adım gerilmeye çalışıldı. Kimi uygulamalar AB'den müzakere almış bir iktidarın uygulama ve icraatlarına benzememeye başladı. Bu da akıllara ister istemez şu soruyu getirdi: Acaba AKP, başlangıçta AB (ve ABD) yanlısı politikaları uygular görünerek aslında içerde bulamadığı meşruiyeti dışarıda mı (yani AB ve ABD'ye dayanarak mı) sağlamaya çalıştı? Yeterli meşruiyete kavuşup iktidarını içerde “zinde güçlere” ve geniş kesimlere kabul ettirdikten sonra, bir nevi işi bitince, bu hedeften vaz mı geçti? AKP'nin tabanın buna hazır olmaması, baştaki kadronun “biz değiştik” demelerine rağmen aslında milli görüşün eski tortularını taşıyor olması, milliyetçi oyları MHP ve DYP gibi partilere kaptırmak istememesi gibi nedenler de bu soruları haklı kılar niteliktedir. Ama bütün bunlara rağmen AKP'nin AB hedefinden çark ettiğini söylemek erken olur. Ana muhalefet CHP'ye gelince, onun kafasının daha da karışık olduğu söylenebilir: Birincisi sırf AKP'ye muhalefet olsun diye kimi doğrulara bile yanlısı demeye başladı. İkincisi, AB gibi solun sahiplenmesi gereken bir konuda tam tersine ulusal-milliyetçi bir çizgiye kayd. Üçüncüsü Kürt sorunu, azınlıklar ve Alevilik gibi meselelerde sağ partilere bile taş çıkartacak bir anlayışa oturdu. Dördüncüsü, bütün meselelere laiklik penceresinden bakarak ve temelde tartışmaya çekerek halktan kopuk soyut modernist bir yapıya kayd. Beşincisi ve en önemlisi CHP halka dayanarak devlet nezdinde politika yapmak yerine, devlete dayanarak halk nezdinde politika yapmaya çalışmasıdır. Bu tavrıyla sanki askere mesaj verir gibidir. Bu gelenekçi - devletçi ve seçkin tavrın AKP karşısında bir iktidar alternatifi oluşturması ise güç görünmektedir.

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

Önemli bir dinamik olan sermaye, Kürtler, aleviler, emek kesiminin önemli bir kesimi de AB'ye girmeyi istemekte ve desteklemektedir. Bu kesim ve grupların neden AB'yi istedikleri hususunu işadamlarının AT'ye üyeliği neden istedikleri konusunda yapılan bir araştırmanın sonuçlarını verirsek bu konuda bir fikir vermiş oluruz sanırım. 1990 yılında yapılan ankette, topluluğa üyelik için “evet” diyenlerin oranı % 86,3'tür. Ticaret sektöründe bu oran % 85,7, İmalat-sanayi sektöründe % 89,8, Hizmetlerde % 87.1, İnşaat sektöründe % 82.2'dir (Bozkurt, 1997, 305). Görüldüğü gibi iş dünyasında o zaman adı Avrupa Topluluğu olan bugünkü AB'ye girmek isteyenlerin oranı bir hayli yüksektir. Aynı araştırma bölgeler ile ilgili iş dünyasının nabzını şöyle tutmuştur. Bölgeler itibariyle AB'ye üyeliği isteme Marmara'da % 86.8, Orta Anadolu'da % 87.6, Ege'de % 87, Karadeniz'de % 86.4, Akdeniz'de % 88, Doğu Anadolu'da % 74.1, Güneydoğuda % 85,7 oranında gerçekleşmiştir. (Bozkurt, 1997, 306) Rakamlar hem sektörler hem de bölgeler bazında isteme oranını gösteriyor; ancak 1990'da AB'a üyeliğe inanma oranı ise bu rakamlara göre hayli düşerek % 53,9'a kadar ulaşıyor. Püf noktası şudur: Birinde isteme var, değerinde ise gerçekleşmenin mümkün olup olmayacağına inanmak söz konusu. Diğer bir deyişle Avrupa Birliğini istiyor ama gerçekleşeceğine inanmıyor.

Aslında devlette bu konuda tam bir berraklığın olmaması, AB karşıtı lobilerin faaliyetleri, sivil toplumun bu konuda tam örgütlü olmayışı bu kaygıları haklı kılıyor. Her ne kadar gerekçeleri farklı olsa bile. Çünkü Bu kesime “AT üyeliğine neden inanamıyorsunuz?” sorusu sorulduğunda alınan yanıtlar ve oranları şöyle: % 32'si din ayrımı nedeniyle, % 15,7'si ekonomik nedenlerle, % 14.5 AB bizi istemiyorlar, % 14 siyasal nedenlerle, % 4.3 sanayi, % 2.7 biz istemiyoruz nedeniyle, % 1.2 işsizlik, % 0.5'li yıllar süreceği, % 4. 8 diğer nedenlerle (% 10.4 cevap yok) AT üyeliğinin gerçekleşmeyeceğine inanıyor (Bozkurt, 1997,308). Aslında bu gerekçeler ve oranlar sıralaması AT (ve dolayısıyla AB) hakkında toplumun ne kadar bilgisiz olduğunu ortaya koyuyor. Nitekim öyle olmasa din ayrımı, ekonomi, AB istemiyor gibi nedenler Türkiye'nin kendisinden kaynaklanan siyasi nedenlerin önünde yer almazdı.

Sonuç itibariyle şunu söylemek istiyoruz: Türkiye kamuoyunun önemli bir kesimi oranı azalmakla birlikte hala AB'ye girmeye gönüllü görünüyor. Bunların arasında özellikle örgütlü bazı kesimler, sivil toplum kuruluşları, sermaye kesimleri hem önemli ağırlığa sahiptir hem de bu süreci etkileyebilecek niteliktedir. Bu istek ile ilgili tarih vurgumuz nedensiz değildir. Çünkü Türkiye'de kamuoyunun tavrı değişkendir. Bu tavır basının tavrına, iktidarın yönlendirmelerine, kimi kesimlerin şartlandırmalarına bağlı olarak çok çabuk değişebilir. Fakat AB'ye 1959 yılında yapılan ilk başvurudan itibaren kaydedilen aşamalar hem kamuoyunda, hem sivil toplumda, hem toplumun çeşitli kesimlerinde hem de iktidarlarda belli bir isteği gösteriyor. En azından ilk başvurudan itibaren AB ısrarı kesintisiz 40 yıl sürmüştür. Bunun Türkiye'nin AB'ye aday ülke olarak kabul edilmesinde ve bundan sonraki süreçte tam üye olması sürecinde önemli bir etken olduğu gözden ırak tutulmamalıdır.

3.3. Müslüman Ülke Olmanın Pozitif Etkisi.

Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkileri ele alınırken din, kültür, nüfus, coğrafya gibi etmenler hep birer olumsuz faktör olarak ele alınıyor ve algılanıyor. Bu konulardaki temel argüman da şudur: Avrupa Birliği bir Hristiyan kulübü, o nedenle Müslüman olan Türkiye'yi içine almak istemiyor. Ya da biz ayrı bir kültürden geliyoruz, Avrupa ile kaynaşamayız. Diğer yandan nüfusumuz çok büyük, Avrupa güç dengelerini yönetim kademelerindeki dengeleri sarsacağı için bu nüfus ile Türkiye'yi içine almayacaktır veya Türkiye aslında bir Asya ülkesi Trakya'daki çok az toprak parçası Türkiye'yi Avrupalı yapmaya yetmez. Bu nedenle Avrupa'da yer alamayız gibi birçok olumsuz gerekçe sayılıp dökülmektedir. Oysa bu olumsuz gibi yansıtılan hususlar Türkiye'nin lehine potansiyeller

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

içermektedir. Bu unsurlara bir de öbür yüzünden bakıldığında Türkiye'nin lehine sayısız durum olduğu, dezavantaj gibi görünen unsurların aslında birer avantaj olduğu/ ya da avantaja çevirebileceği görülebilir.

Meseleye din ya da Türkiye'nin Müslüman bir ülke olmasının avantaj ya da dezavantajlarıyla başlayalım. Bu hususu bir dezavantaj olarak ileri sürenler hala Müslüman dünyası ile Haçlı seferleri arasındaki savaflara meseleyi götürüp dayatıyorlar ve hala Haçlı seferlerinin yapıldığı dönemlerde geziniyor, bir türlü bu günlerin dünyasına geri gelmiyor, bağ kurmuyor, kuramıyor ya da bilinçli kurmak istemiyorlar. O zaman geriye şu kalıyor: Bu değerlendirmeleri yapanlar aslında mevcudun bir doğru değerlendirmesini yapmak ya da mevcudun objektif bir tespitini yapmaktan ziyade aslında içlerinde saklı olan AB'ye katılmama niyetlerine gerekçe arıyor ve bu tür şeyleri bulup ileri sürüyorlar. Oysa biz Türkiye'nin Müslüman ülke olmasının AB'ye girmesinin önünde bir engel olmasından ziyade söylenenin aksine bir avantaj olduğunu düşünüyoruz. Şöyle ki:

1) Bütün dünyada yaklaşık 1,5 milyar Müslüman nüfus vardır ve bu nüfusun % 20'si yani 300–350 milyonu Türkiye'nin sınır bağları ile iç içe olduğu Akdeniz ve çevresinde yer alıyor.

2) Akdeniz ve kısmen Ortadoğu hinterlandında yer alan Müslüman nüfusun büyük çoğunluğu şeriat koşullarına göre yönetilen ve İslami ilkelerin devlet yönetiminde ağırlıklı olduğu ya da bu iddia ile yönetilen ülkelerde yaşıyor.

3) İran, Libya, Irak gibi ülkeler Avrupa Birliği ülkelerinin burnunun dibinde Türkiye'den hemen sonra yer alıyorlar ve adeta Avrupa'yı doğudan ve güneyden çepeçevre sarmış durumdalar. Türkiye'nin bu açıdan önemi Avrupa ile bu ülkeler arasında yer alıyor olmasına dayanıyor.

4) Türkiye'de bu Müslüman ülkelerden olmasına karşın içlerinde seküler olan (Laikliği benimsemiş) tek ülkedir. Ayrıca Türkiye bu ülkeler arasında bütün eksiklik ve aksaklıklarına rağmen demokrasi ile yönetilen tek ülkedir. Bu yanı ile Avrupa Birliği ülkelerine benzeyen Türkiye üretimde değilse bile tüketim kalıplarında ve üst yapı kurumları bakımından Avrupa ile benzer değerlere sahip görünmektedir. Yani din olarak Ortadoğu'daki ülkelere benzeyen Türkiye yaşama pratikleri bakımından daha çok Avrupa ülkelerine benziyor.

5) Sovyetler Birliğinin yıkılmasından sonra batının korkulu rüyası haline gelen unsur fundamentalist teokratik devlet yapısıdır. Diğer bir deyişle batı için komünizm tehlikesi bugün artık ortadan kalkmış ama bunun yerine şeriat devleti ve onun batıya karşı örgütleyeceği barikatlar ve eylemlilik gelip oturmuştur. Dolayısıyla bu tehlikenin potansiyel olarak algılandığı ülkeler Türkiye'den hemen sonra Avrupa etrafında bir kuşak olarak yer almaktadır.

6) Türkiye, 1950'lerde (savunma açısından) Kore Savaşında ABD için ne anlam taşıyorduyorsa, bu gün AB için aynı konuma gelmiş bulunuyor. Nitekim 50'ler öncesinde birkaç kez NATO'ya başvurduğu halde alınmayan Türkiye, 50 sonrası gelişmeler nedeniyle alınmıştır. Günümüzde AB'nin en önemli eksikliği savunma ve dış politikadaki yetersizliğidir. Sırf bunu ikame etmek için bile Türkiye büyük ihtiyaç duyacaktır.

7) İşte meselenin püf noktası burada yer alıyor: Türkiye batı ile bu teokratik vurgusu belirgin olan Ortadoğu ülkeleri arasında üç bakımdan fonksiyon sürecektir. (Türkiye NATO ve Avrupa Konseyi gibi Avrupa kurumları içinde yer alan, üretimde değil ama tüketimde Avrupalı görüntü yapabilmış tek ülke olduğunu hatırlayalım)

Birincisi, Türkiye bu yapıyla siyasi açıdan Avrupa ile Arap ve Acem fundamentalizmi arasında tampon bir mekanizmayla bir güvenlik koridoru işlevini görecektir. İkincisi, ekonomik açıdan Türkiye Avrupa ile bu 300 milyonluk dev Müslüman Pazar arasında bir bağlantı ve geçiş

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

noktası teşkil etmektedir. Üçüncü olarak da Müslüman ülkeler için bir dönüşüm modeli teşkil edecek en azından radikal İslami yönelimleri yumuşatacaktır. Bu da başta Akdeniz Bölgesi olmak üzere Ortadoğu'nun istikrarı için, Avrupa Birliği'nin ve modern dünyanın arzuladığı bir durumdur. Yani sonuçta Türkiye mevcut yapısıyla Doğu- Müslüman ile Batı-Hıristiyan arasında adeta bir köprü gibidir, Doğunun nezdinde Batıyı, Batının nezdinde Doğuyu temsil ediyor ve bir geçişgenlik sağlıyor. İşte bu üç unsur Müslüman bir ülke olan Türkiye'nin Avrupa'nın dışında kalmaktansa (Avrupa'nın çıkarları bakımından da) Avrupalı bir ülke olmasını işaret etmektedir. Çünkü bütün bunlar ancak Avrupa'ya dahil olmuş bir Türkiye ile başarılabilir. Böylece Avrupa'nın sınırları doğuda Sofya'da ve Atina'da bitmek yerine Tahran'a ve Bağdat'a dayanacaktır. Bu da hem ekonomik, hem askeri ve stratejik hem de medeniyetler/ve dinler çatışması açısından Avrupa için sigorta işlevi görecektir. Bu sayede hem Avrupa Birliği isteklerine kavuşmuş olacak, hem de Türkiye 150 yıllık rüyasını gerçekleştirmiş olacaktır.

4. EKONOMİK FAKTÖRLER

Türkiye'nin Avrupa nezdinde aday ülke statüsü ile kabul edilmesinde ekonomik faktörlerin rolü de son derece önemlidir. Günümüzde mal ve hizmetlerin dolaşımı hem serbest ve hem de son derece hareketli hale gelmiş bulunuyor. Ekonomi söz konusu olduğunda ulus devletlerin sınırları adeta ortadan kalkmakta siyasi olarak sınırları henüz sürse bile ekonomik sınır kavramı artık aşılmış bulunmaktadır. Hele aynı ekonomik topluluğun ya da birliğin içinde yer alan ülkeler için bu daha da çok işleyen bir mekanizma ve geçerli bir yol haline gelmiş bulunuyor. Aynı birliğin içindeki ülkeler birbirlerine karşı gümrük duvarlarını kaldırmakta birbirlerinden serbestçe mal alıp satabilmektedirler. Dünyanın ekonomik açıdan adeta açık kapı haline geldiği günümüzde küreselleşmenin bu düzen üzerinde önemli etkileri bulunuyor.

Kongar "21. yüzyılda Türkiye" adlı çalışmasında (1998, 57) Türkiye'nin geleceğinde belirleyici role sahip olan üç temel güç olarak ABD, Büyük Sermaye ve Ordu'yu saymaktadır. Aslında hem geçmişteki gelişmelere, hem de günümüze baktığımızda bu üç gücün Türkiye üzerinde önemli ağırlıkları olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak güç sınıflaması ve sıralamasına bakıldığında bu tabloda bulunmayanlar dikkati çekiyor. Örneğin asıl değiştirici ve dönüştürücü güç olması gereken siyaset kurumu bu tabloda görülüyor. Gene aynı şekilde sermaye ile birlikte ele alınması gereken işçi sınıfı-sendikalar bir güç olarak yok. Oysa aynı yazarın 15 sene önce yazdığı "Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği" (Remzi Kitabevi, 1985, Ankara) adlı kitabında işçi sınıfı bir güç olarak sayılıyor. Ayrıca temel güçler tablosunda sivil toplum da yer almıyor. Aslında liste daha da uzatılabilir, ama ele alınan üç güç odağına karşın ele alınmayan ve ilk etapta dikkat çekenler siyaset, işçi sınıfı ve sivil toplum örgütleridir. Asıl çözümlememize geçmeden önce bu konudaki düşüncemizi söyleyelim Aslında yukarıdaki tabloya siyaset, işçi sınıfı ve sivil toplum örgütlerinin bu gün için eklememesinin haklı nedenleri var.

Türkiye'de siyaset uzunca bir süreden beri çözümün bir parçası olmaktan ziyade sorunun bir parçası haline gelmiştir. Siyasetin sorun çözücü bir güç haline gelmesi için kendisi ile ilgili sorunların çözüme kavuşturulması gerekiyor. Türkiye'de belki işçi topluluğundan bahsedilebilir; ancak sınıf bilincine sahip ve bu bilinçle hareket eden bir işçi sınıfından bahsetmek güç görünüyor. İşçiler daha çok kendi bireysel özlük haklarının peşinde koşan (ya da birileri tarafından koşutulan) iktidarlara göbekten bağlı hale gelmiş ve de daha da önemlisi sendika ağlarının elinde ve

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

denetiminde kalmış bir topluluğa dönüşmüştür. Genel toplumsal sorunların çözüme kavuşturulması yoluyla kendi sorunlarının da çözüme kavuşturulabileceği bilinci ile hareket etmemektedirler.⁶

Öte taraftan sivil toplum örgütleri ise Türkiye'de henüz seslerini duyurabilecek, sorunların çözümüne müdahale edebilecek, karar alma mekanizmaları ve erkleri üzerinde baskı kurarak kararları etkileyebilecek bir düzeye geldikleri söylenemez. Hem nitelik hem de nicelik olarak henüz gelişmemiştir. Oysa ABD'de 4 milyon sivil toplum kuruluşu var, nüfusu 7 milyon olan İsveç'te 35 milyon (sivil toplum kuruluşu) kayıtlı üyesi bulunuyor. Bu her vatandaşın en az 6- 7 örgütlü yapıya üye olduğunu gösteriyor. Oysa Tarih vakfının yaptığı bir çalışmaya göre Habitat II sürecinde Türkiye'de 1.700 civarında sivil toplum kuruluşu olduğu ortaya konulmuştur. Ancak şunu da belirtmek gerekir: Avrupa'da sekiz yüzyıl önce ortaya çıkmış ve gelişmiş bu tarz örgütlenmeler Türkiye'de henüz çok yenidir.⁷

Türkiye'nin önünde uzanan küreselleşmenin giderek yaygınlaştığı bu anlamda hem teoride kendisine bir tartışma alanı yarattığı, hem de pratikte giderek etkisini hissettiren bir yaşam alanı bulduğu ve yaşamın her alanını şu veya bu şekilde etkilediği gözlemleniyor. Kentleşme ise son 50 yılda Türkiye'nin şekillenmesini olumlu-olumsuz düzeylerle damgasını vuran bir süreç. Bu süreç etkisini ve gücünü arttırarak devam ediyor. Demokratikleşme de hem AB'ye girme bağlamında hem de Türkiye'nin birikmiş birçok temel meselesini çözerek yoluna devam etmesi bağlamında en çok tartışılan ve 21. yüzyıla girerken en çok ihtiyaç duyulan kurumların ve tartışma alanlarının başında yer alıyor.

Konumuz bağlamında ele alınmasını istediğimiz husus ise küreselleşme- sermaye ve demokratikleşme ilişkisi daha doğrusu bu ilişki ağına dikkat çekmektir. Bu ilişkide Türkiye'yi bekleyen iki gelecek var, daha doğrusu iki alternatif var: Ya büyük sermaye küreselleşme sürecine entegre olmak için (orduyu da ikna ederek, arkasına alarak) demokratikleşme yönündeki hamlelere destek olacak ve bunu büyük oranda da başaracak ya da küresel güçlerin de etkisi (ve desteğiyle) aç gözlü bir biçimde davranarak kentleşme süreci içinde ortaya çıkan rantlara yağmacı bir şekilde saldırarak hem kendisinin hem de Türkiye'nin geleceğini karartacaktır. Aslında bu tespit, iş âleminin AB'ye girmeye neden bu kadar istekli davrandığını da açıklıyor. Burada "işadamları Türkiye'nin AB'ye girmesini neden bu kadar çok istiyor?" diye bir soru sorulabilir. Bizce bunun nedeni kendi başına demokratikleşme değildir. Çünkü işadamlarının kişisel anlamda demokrasiye çok büyük ihtiyaçları yoktur. Bu kesim Türkiye'de hep seçkin bir tabaka olarak ayrıcalıklı bir zümre haline gelmiş ve bütün az gelişmiş gelenekçi ülkelerde olduğu gibi ayrıcalıklı bir muamele görmüştür. Hemen her dönemde –en baskıcı dönemlerde bile- bu böyle olmuştur. Peki, o halde işadamları neden bu kadar çok AB dolayısıyla demokratikleşmeyi istiyor ve savunuyor? Nedeni açık: İşadamları demokrasiyi kendi şirketleri için istiyor. Kendi şirketlerinin küresel dünya ile bütünleşmesi için istiyor, dünya pazarlarına açılmak için istiyor. Modern ülkelerle kesintisiz bir biçimde güven içinde mal alışverişi yapmak için istiyor.

Şimdi bu sürecin nasıl işlediğine bir göz atalım: 1) Küreselleşmenin en önemli özelliği mal ve hizmetlerin güvenlik içinde dolaşımını öngörmesidir. 2) Mal ve hizmetlerin güvenlik içinde dolaşımının temel güvencesi ise batı tipi istikrardır. 3) Batı tipi istikrarın sigortası ise demokrasi ve insan haklarıdır. 4) Demokrasi ve insan hakları sonuç itibarıyla bu tarz batı devletlerinin ortaya

⁶Bu yüzden olacak ki işçilerin en "işçisi" sayılan Zonguldak maden işçileri Ankara'ya yürürken kendilerini hizaya koymak için gelen asker ve polise "asker polis doğuya" diye slogan atabilmiş, siz gidin önce doğuyu "hizaya" koyun diye seslenmişlerdir. Bu ibret verici durum işçilerin ne kadar işçi sınıfı olduğunu göstermeye yeter de artar bile.

⁷ 1996 Habitat II İstanbul zirvesi ile önemi anlaşılan sivil toplum örgütleri 1999 AGİT zirvesinde seslerini iyice duyurmuş gittikçe önemi, sayısı ve üyesi artan bir yapıya kavuşmaya başlamıştır. Sonuçta siyasi partilerin, işçilerin ve sınıfların neden bu tabloda yer almadığının bir izahının olabileceği görülmüyor.

Ahmet ÖZER: *Türkiye'nin AB'ne Aday Ülke Statüsünü Kazanmasında Etkili Olan Faktörler*

çıkardıkları (sonra tüm dünyada model olarak kabul gören- ihraç edilen) üst yapı kurumları ve kavramlarıdır. O nedenle kendi malının güvenliği için kendisinin benimsediği sigortayı arıyor. 5) Batı "eğer benden mal alacaksan ya da ben sana mal satacaksam, ya da ortaklık yapacaksak (sermaye transfer edeceksem), bunun için istikrar ve güven içinde bir ülke olman gerekiyor" diyor. İstikrar ve güvenin teminatı ise demokrasi ve onun kurallarıdır. Aksi takdirde "seninle söz konusu işbirliklerine girmem", diyor. 6) Peki batı için demokrasi neden bu kadar (sadece kendisi için değil kendi dışındaki ülkeler için) makbul bir yönetim dizgesi? Çünkü eskiden batı özellikle de küresel özellikleri olan batı, hammadde için, pazar için, fazla nüfusun akıtılması için ve sermaye transferi için bir yere /bölgeye/ülkeye ihtiyaç duyduğu zaman orayı işgal ya da ilhak ederek sömürgeleştiriyordu. Tabi bu sömürgeleştirme işi hem çok pahalı hem de çok kanlı işleyen (anti sömürgeci mücadeleyi beraberinde getiren) bir süreçti. Oysa bu gün artık yukarıdaki işlemler için ilhak ve işgale gerek yok. Kana ve fazla maliyete de ihtiyaç kalmadı. 7) Bu işler bilgisayarlar, uydular, internet, televizyonlar velhasıl gelişmiş iletişim ve ulaşım olanakları sayesinde artık çok hızlı ve karlı bir biçimde kotarıyor. Ancak gene istikrarın olmadığı, ülkeler bu ekonomik sürecin dışında tutuluyor.

İşte bu nedenlerle küresel dünya pazarlarına uyum sağlamak için işadamları AB'ye girmeyi istiyor, demokratikleşmeyi ve insan haklarını savunuyor. Bu gelişme biraz da küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni bir durumdur. Küreselleşmenin yarattığı baskılar karşısında, bir yandan ekonomik düşünürken öte taraftan işin siyasal yanını da göz ardı etmemek gerekir. Belli bir uyumu ve entegrasyonu gözetmediği unutulmamalı. Çünkü artık ekonomik olgu tek başına yalıtılmış bir biçimde ele alınarak sonuca ulaşılmıyor. Hukuktan demokrasiye, toplumsal yapıdan kültürel yaşama kadar bir dizi unsurla birlikte ele almak gerekiyor. Aksi takdir gelişmiş ülkelerin dışında kalmak ekonomik ve siyasi olarak tecrit olma sürecini beraberinde getiriyor.

Nitekim son Körfez krizi ile beraber ortaya çıkan Irak- Batı ilişkileri, Libya- ABD ilişkileri İran- Avrupa ve Amerika ilişkileri bu konuda çok önemli ipuçları vermektedir. Bu ülkeler (Suriye, Libya, İran v.b) Ortadoğu'da anti küresel güçlerin başını çekiyorlar. İran -Libya- Suriye hem ortak bir dine sahip olmaları hem de anti Amerikacı politikalarla önemli bir yere sahiptir. Bu ülkeler aynı zamanda Türkiye açısından da kimi komşusu olması nedeniyle kimi dini ve siyasi gücü, kimi de stratejik konumu açısından büyük önem taşımaktadır (Özer, 2000,5) Irak ABD tarafından işgal edildi, şimdi yerel güçlere seçimle -İkinci Dünya Savaşından sonraki Almanya ve Japonya'yı çağrıştıran bir tarzda - devredilmeye çalışılıyor. Direniş farkıyla. Saddam yönetimini devirdikten sonra Kürtlerden, Şiilerden ve Sunni Araplardan oluşan bir koalisyonu iktidara taşımak istiyor. Bu senaryonun olası sonuçlarına hem Arap Birliği hem de Türkiye ve İran karşı çıkıyor. Arap Birliği Kürtlerin ve Şiilerin ortak olduğu bir yönetim istemezken, İran kendi karşıtı Sünni Arapların iktidarını istemiyor. Türkiye ise Kürtlerin yer aldığı bir yönetime altan alta karşı çıkıyor. Ayrıca Türkiye Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti oluşumuna ABD'nin verdiği desteği de içine sindiremiyor. Ancak hem ABD ile olan daha baskın çıkarları hem de ABD'nin Kuzey Irak oluşumu karşılığında Türkiye'ye verdiği kimi taviz ve destekler, ABD'nin bu politikasının yürürlük bulmasını sağlıyor⁸. Esasında Türkiye'nin Kuzey Irak'taki oluşumu karşı çıkması oradaki Kürtlerden ziyade kendi Kürtlerinden dolayıdır. Burada ortaya çıkacak bir oluşumun Türkiye Kürtlerini de ayaklandıracığı, sonuçta bu işin birleşik bir Kürdistan'a kadar gideceği şeklindeki endişelere ve senaryolara dayanıyor. Oysa Türkiye'de tam bir demokrasinin inşası bu senaryoları geçersiz kılabilir.

⁸ Nitekim Öcalan'ın ABD desteğiyle Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye teslim edilmesi karşılığında ABD'nin Kuzey Irak'taki politikaları hayata geçirmesi takasına dayandırılar bile oldu

5. SONUÇ VE TÜRKİYE'NİN TERCİHİ

Orta Doğunun hassas dengeler içinde en çok merak edilen ülke olan Türkiye'nin durumu karmaşık bir panoroma çiziyor. Bu anlamda Türkiye küreselleşmecilerle güçler ile anti-küresel ülkelerin tam ortasında, deyim yerinde ise tam göbeğinde yer alıyor. Bir yüzünü küresel güçlere dönmüş 150 yıllık batılılaşma çabasıyla bugünkü küresel dünyaya uyum sağlamak istiyor, öbür yüzünü ise Ortadoğu'nun İslami rengi ağır basan ülkelere dönmüş onlara dönük kapıyı hep aralık bırakıyor. Bu ikilik içinde, bir yandan küresel batının norm ve değerlerine sahip olmamanın getirdiği avantajlar yer alırken öte taraftan Ortadoğu'ya doğru aralık duran kapıyı zorlayarak sonuna kadar açmak ve bu alana liderlik yapmak isteyen statükocu iç güçler (le mücadelede tüketilen enerji) yer alıyor.

Bu panoroma içinde, Türkiye'nin aksine İran ve Suriye'ye gibi kilit ülkeler, Saddam sonrası konjonktürde, genelde Batının özelde ABD'nin bu bölgede güçlenmesinin yararlarına olmayacağı varsayımı ile hareket etmektedir. Özellikle ABD'nin Ortadoğu'da Türkiye, Mısır, İsrail üçgeninde yeni bir Ortadoğu şekillendirme isteğine karşı İran daha atraksiyonel bir tavra doğru sürüklenmektedir. İran'ın nükleer çalışma denemeleri, süreci dünya kamuoyunun gözünde olumsuz yönde tetikleyebileceği gibi, ABD'nin tasarladığı müdahalenin gerekçesi de yapılabilir. Öyle görünüyor ki her şey bundan sonra ABD'nin yapacağı hamleye bağlı gelişecek ve şekillenecektir. Dolayısıyla Ortadoğu denklemi, anti-küresel (ve Anti Amerikancı) güçlerden gelişmelere bağlı olarak kopmalar meydana gelebileceği eklemlenmeler de olabilir. (Özer, 2000, 5). Türkiye ise bu tabloda görünürde genelde Batının, özelde ABD'nin yanında gözükmemesine rağmen, konjonktüre bağlı olarak zaman zaman İran ve Suriye ile sözlü ve fiili işbirliği yürütmekten geri kalmıyor.

Deyim yerinde ise netleşmemiş bir yön, netleşmemiş bir kimlik ve düalistlik (ikili ve ikircikli) bir yapı içinde bocalama durumu Türkiye'nin hem yol almasını, hem de yön bulmasını güçleştiriyor. Bu anlamda Doğu – Batı eksenlerinde savrulan Türkiye illa ki bir yerde konumlanmak zorundaymış gibi bir psikoloji ile hareket ediyor. Oysa bütün bu devinim içinde, gerek coğrafyasından gerekse kültürel yapısından ötürü, bunların hepsini bir arada avantaja çevirerek içselleştirmenin de başlı başına bir yol olacağı üzerinde pek durulmuyor. Böylece dualistik savrulma potansiyellerini doğru kullanmayı engelleyen bir fonksiyona dönüşüyor. Aynı tavrı AB sürecindeki taahhüt ve gerekleri yerine getirirken de gösteren Türkiye bir yol ayrımının başında bulunuyor. Bu anlamda Türkiye, 21.yüzyıla, bir karar arifesinin hem olanakları hem de güçlükleri ile giriyor.

KAYNAKLAR:

- Altan, Çetin (1999), “Önce Vatan Değil, Önce İnsan” Röportaj, 22 Ekim, Radikal Gazetesi.
- Birand M. Ali (2000), “Kopenhag Kriterleri Nelerdir? 28 Haziran, Posta Gazetesi.
- Dündar, Can (2001), Ergenekon, İmge, 2001
- Eğilmez, Mahfi (2000), Türkiye'nin Adı Var ve Kişi Başına Gelir, 01 Şubat Radikal Gazetesi.
- Erbay, Yusuf , “Kavram Olarak Küreselleşme”, Yeni Türkiye, 21. Yüzyıl Özel Sayısı-I (Sayı 19), s.170.
- Kadıoğlu, Ayşe (1997), “Küreselleşme, Göç ve Vatandaşlık: Yeni Bir Vatandaşlık Etiğine Doğru” Çok Kültürlülük, Göç ve Küreselleşme Sempozyumu, Ekim, Mersin.
- Kesici, İlhan (2000), “Yeni Ufuklara Doğru Türkiye” Konferansı. Mersin Üniversitesi 23 Mart Mersin
- Kongar, Emre (2001), Küresel Terör ve Türkiye; Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül, Remzi Kitapevi, İstanbul
- Kongar, Emre (1998), 21. yüzyılda Türkiye, Remzi Kitapevi, İstanbul
- İHD Diyarbakır Şubesi Raporu, (Kasım 199), "Yakılan/Boşaltılan Köyler ve Göç"
- Oran, Baskın (2005), “Dünden Bu Güne Büyük Ortadoğu” Resmi Tarih Tartışmaları, Özgür Ün. Forumu; Anka., ss 291-307
- Oran, Baskın (1997), “Küreselleşme Emperyalizm(mi)dir? Tartışması Üzerine Düşünceler” Çok Kültürlülük, İş Göçü ve Küreselleşme Sempozyumu, Ekim, Mersin.
- Orbay, Yusuf (1998), “Küreselleşen Dünyada Türkiye” Türk İdare Derneği, Sayı 421 s. 297-308, , Ankara
- Öke, m. Kemal, (2002) Modernitenin Kırılma Noktası, Küresel Ekonomi Politik, Timaş, itanbul
- Özer, Ahmet (2003), “Tanzimat tan Günümüze Batılılaşma Ve Avrupa Birliği, Elips Kitap, Ankara
- Özer, Ahmet (1998), “Küreselleşme Sürecinde Çok Kültürlülük: Eritme Potasından–Salata Çanağına”, Mülkiyeliler Birliği, Ankara.
- Özer, Ahmet (2006), “Küreselleşme karşısında İnsan Haklarını Durumu”, TODAİE, 14 Aralık 2006 Ankara.
- Özer, İnan (2000), “Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değer”, Yayımlanmamış doküman.
- Özkan, Tuncay (2000), Operasyon, Doğan Kitap, İstanbul.
- TBMM Göç Komisyonu, (1999), Göç Raporu
- SODEV (2000) Siyasi Partilerin Avrupa Politikaları, Sodev, İstanbul
- Tutar, Hasan, Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi, Hayat Yayıncılık, İstanbul 2000, s.18.
- Türkbağ, Ali Ulvi “Pasta Tarifleri Üzerine Bir İnceleme: Küreselleşme ve Adalet”, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı:18, S:229